

LBRIS

We know
books

FLOREA FIRAN

AMPRENTE ȘI VOCI

Spiritul Olteniei

Scrisul *Românesc*
Fundăția – Editura

Cuprins

Competență și pasiune,
de Dumitru Radu Popa..... 5

Cuvânt înainte,
de Florea Firan 7

Tudor Arghezi 9

Alexandru Balaci..... 35

Ion Biberi..... 43

Alice Botez 51

Dumitru Caracostea 59

Virgil Carianopol..... 64

Mihail Celarianu..... 71

Ion Constantin Chițimia 76

Șerban Cioculescu..... 84

Dumitru Ciurezu 98

Nicolae M. Condiescu 105

Mircea Damian..... 111

Traian Demetrescu..... 116

Alexandru Dima	129
Mihail Drumeş	138
Elena Farago	147
Constantin D. Fortunescu....	157
Paul Alexandru Georgescu...	165
Mihnea Gheorghiu	172
Nicolae I. Herescu.....	183
George Magheru	191
Emil Manu	197
Pompiliu Marcea.....	203
Constantin Mateescu	209
Virgil Mazilescu.....	215
Gib I. Mihăescu	223
Nicolae Milcu	232
Marin Mincu	238
Ion Minulescu.....	248
Alexandru Mitru.....	258
Eugen Negrici.....	264
C. S. Nicolăescu-Plopşor.....	270
Constantin Nisipeanu	275
Al.[exandru] Oprea.....	279

V. G. Paleolog	284
Adrian Păunescu	295
Dumitru Popovici	304
Ilie Purcaru	310
Marcel Romanescu	318
Tudor Dumitru Savu	323
Dinu Săraru	328
Pius Servien	338
Marin Sorescu.....	343
Monica Spiridon.....	362
Caton Theodorian	372
Dumitru Tomescu.....	378
Stan Velea	388
Alice Voinescu	394
Dragoș Vrânceanu.....	403
Ileana Vulpescu.....	413
Ion Zamfirescu.....	420
<i>Florea Firan, profil de creator,</i> de C.M. Popa	427
<i>Bibliografie (selectivă)</i>	433

Tudor Arghezi

La peste jumătate de secol de la trecerea în eternitate, Tudor Arghezi își păstrează statura de personalitate de primă mărime a culturii românești, cu activitate literară diversă ca funcție și modalitate artistică, prodigioasă și mereu înnoitoare. S-a impus, de-a lungul a șapte decenii, ca poet și pamfletar virulent, prozator de talent și dramaturg interesant, publicist și gazetar de excepție, traducător original, realizând o operă uriașă și tulburătoare, o adevărată sinteză de creație și limbă românească.

„Cel mai mare poet al nostru de la Eminescu încoace”, cum avea să-l declare critica literară la debutul său editorial, Tudor Arghezi s-a născut la 21 mai 1880, în București, după propria-i mărturisire, „printr-o împrejurare de pripășire oltenească”. Tatăl poetului, Nae Theodorescu (născut la 7 ianuarie 1859, în Craiova, ca fiu al lui Tudor Cojocaru și al Bălașei), a fost, pe rând, „comersant”, funcționar, agricultor. Nu avea pământ, dar, cum era obiceiul, lua în arendă câte o moșioară, așa cum a avut într-o vreme în comuna Martalogi și în alte sate din apropiere

de Costești – Argeș, iar mai spre bătrânețe a fost mic funcționar de bancă, în Pitești. Bunicul dinspre tată, al poetului, Tudor Cojocaru, s-a născut la Cărbunești – Gorj, localitate pe care a părăsit-o de tânăr și a trăit în Craiova. El și-a adoptat mai târziu un patronimic inspirat de locul natal, devenind Theodor Cărbunescu.

Tudor Arghezi este pseudonimul lui Ion N. Theodorescu, poetul împrumutând prenumele

bunicului, iar numele l-a luat – cum a mărturisit mai târziu – de la denumirea veche a râului Argeș – *Argesis*. În elucidarea unor controverse privind ascendenții lui Arghezi, colonelul pensionar Nicolae N. Theodorescu, fratele vitreg al poetului (născut la 14 martie 1908 și stabilit în comuna Mărăcineni, astăzi zonă limitrofă a Piteștiului), după mai multe întrevederi pe care le-am avut, ne-a furnizat o serie de date și documente reproduse de noi în cartea *Pe urmele lui Tudor Arghezi* (Ed. Sport-Turism, București, 1981).

Copilăria și adolescența i-au fost umbrite de neajunsuri. În primul rând, destrămarea familiei lui Nae Theodorescu a avut repercusiuni sumbre asupra copilăriei poetului. Îndepărtat de acasă, de a doua soție a tatălui său, tânărul Ion N. Theodorescu a fost dat în gazdă la București, de la vârsta de trei ani. Lipsit de căldura părintească, trebuind încă din școală să-și câștige existența, Arghezi și-a repudiat copilăria, etichetând-o drept „cea mai amară vârstă a vieții”.

*Scumpului meu Grigorie, în pa-
regea unui omulor*
1903 June E. Arghezi

Tudor Arghezi călugăr, în 1903

Începe să învețe carte la Școala primară „Petrache Poenaru” din Piața Amzei (1887-1891), unde are dascăl pe părintele Abramescu și de la care rămâne cu o vie amintire. Mai toți istoricii literari și biografi ai lui Tudor Arghezi au consemnat faptul că poetul a fost elev al Liceului „Sf. Sava” din Capitală. Autorul *Cuvintelor potrivite* nu afirma, de fapt, niciodată cu certitudine, că ar fi frecventat cursurile celebrului liceu, pe lângă care mai funcționau diverse școli secundare sau particulare pentru băieți și fete: „Școala noastră, din care făceam parte și eu, fiind de-abia un început, de multe ori sfârșitul liceului se oprea în clasa a cincea care aproviziona cu «elemente» funcțiile și magistraturile diverse și, nu rareori, catedrele primare din provincie”.

Documente recente atestă că Arghezi a urmat, între 1891-1896, Gimnaziul „Cantemir Vodă”, din București, pe care l-a absolvit după cinci ani în loc de patru, repetând clasa a treia, întrucât profesorul de matematică, C. Ștefănescu-Priboi, nu-l promovase. Desigur, lipsa unei călduri părintești, a unei afecțiuni și preocupări în perioada dificilă a adolescenței, copilăria vitregită de cei dragi, și-au pus amprente serioase asupra situației de școlar a lui Arghezi, care promovează cu greu de la un an la altul. Se cunoaște episodul izgonirii lui de acasă la vârsta de 11 ani, de data aceasta de către tatăl său, cu care s-a împăcat mult prea târziu.

Fără a intui evoluția sa spre lumea literelor, în perioada studiilor gimnaziale Arghezi avea să-și manifeste nemulțumirea față de felul în care se făcea carte, ori față de unii profesori limitați. Era un motiv ce-i crea o stare nostalgică și de mâhnire. Adesea hoinărea, ieșea la câmp, se uita după vite, după oamenii de la țară cu un sentiment de compasiune. „Îmi lipsea ceva, dar nu-mi dădeam seama ce”, mărturisea el.

Coșmarul copilăriei va continua în adolescență, și aceasta plină de privațiuni. Situația familială l-a constrâns să locuiască în timpul studiilor liceale la internat și să se întrețină singur. De aceea, amintirile din această perioadă sunt tot sumbre și amare. Dacă în școala primară părinte spiritual i-a fost diaconul Abramescu, în gimnaziu a avut un adevărat „maestru”, pe profesorul Gheorghe Gârbea, „un oltean frumos [...], poet cu vocație stinsă”. După părerea lui, un dascăl care

Tudor Arghezi la Geneva (1907)

să știe limbă mai bună și mai profundă, într-o epocă lipsită de filologie și lingvism, decât Gheorghe Gârbea, nu știa și nici n-a apucat. Și Arghezi credea că profesorul Gârbea a intuit încă din gimnaziu talentul său literar, arătându-i simpatie și o atenție aparte. De multe ori rămânea cu el după orele de limba română, ori îl chema la el acasă, în strada Romană, unde avea să găsească o bibliotecă înzestrată cu cărți rare. Al treilea dascăl n-a mai fost un profesor, ci „vraful de cărți bătrâne din strana dreaptă a chinoviei, tipărite în chirilice”, cum avea să scrie în *Tablete de limbă*, la rubrica ce o susținea cu continuitate în ultimii ani de viață în revista „Argeș” din Pitești. Întrebat, cândva, care au fost autorii preferați de tinerețe și de mai târziu, Arghezi răspundea: „De la latini Tacit, de la greci Homer, *Vecchiul și Noul Testament*, care are pagini de o mare frumusețe literară (...), cronicarii noștri, Verlaine, Baudelaire, Jules Laforgue...”.

În *Principii de educație*, o tabletă inclusă în volumul *Lume veche, lume nouă*, iritat de îndrăzneala unui tânăr care solicita un ajutor bănesc, Arghezi a fost pentru prima dată indiscret cu „sfielile” lui.

Își mărturisea avaturile micilor sale preocupări și îndeletniciri practice, fără de care existența zilnică îi era amenințată (Momentul l-a evocat în poezia *Tatălui meu*). La 12 ani (ca Vintilă Voinea din poemul *Ochii Maicii Domnului* și ca Ion Trestie din romanul *Lina*), el dă meditații la o materie pentru care avea să repete o clasă în gimnaziu – algebra; în vacanțe școlare lucrează ca ucenic la un pietrar; la 16 ani este custodele unei expoziții de pictură; la 17 ani lucrează ca laborant într-o uzină, iar în anul următor conduce el laboratorul; când împlinea 19 ani, era diacon și referent de conferențiar pentru religiile comparate la o școală de ofițeri, iar în străinătate, timp de cinci ani a cărat cu spinarea, a vândut gazete și bibelouri „de zece centime bucata”, a învățat să facă inele și capace de ceasornic, iar când „n-am avut ce mânca, am răbdat”.

În vacanța de vară a anului 1896, Ion N. Theodorescu intră custode la întâia expoziție internațională de pictură din București, organizată de Societatea Culturală „Ileana”, în sala de marmură a hotelului „Union”. Pe lângă faptul de a fi beneficiat de o masă de lucru la care citea liniștit, tulburat din când în când de câte un vizitator, a avut prilejul de a-l cunoaște pe I.L. Caragiale. Marele dramaturg se pare că a intuit încă de atunci condeiul ce urma să-l mânuie poetul și pamfletarul de mai târziu, scena primului contact dintre cei doi scriitori fiind în tonul și linia ce-i caracterizează (evocată în volumul *Lume veche, lume nouă*).

Tot din aceeași perioadă datează și întâlnirea cu pânzele lui Ștefan Luchian, în cadrul unei expoziții găzduite în salonul de pictură „al bizarului amator de artă” – cum îl numește Șerban Cioculescu pe Al. Bogdan-Pitești – care l-a descoperit și ajutat pe Ștefan Luchian. Al. Bogdan-Pitești l-a inițiat pe Arghezi în tainele picturii și i-a încredințat secretariatul grupării sale artistice „Ileana”. Cu Jean Steriadi, pictorul de mai

târziu, Arghezi a fost „frate de lapte”. Erau de aceeași vârstă: Arghezi născut în mai, Steriadi în octombrie 1880. Și în cursurile gimnaziale simțeau o afinitate, amândoi având ușurință la desen. În timpul recreațiilor desenau la fel de bine, pe tablă, caricaturi hazlii ale profesorilor, punându-l pe director în situația să nu știe pe care din ei să pedepsească. Talentul către desen a fost cultivat ca amator, situația materială, de copil sărac, barându-i drumurile picturii, la care Arghezi se pare că n-a rămas indiferent.

Tudor Arghezi la 18 ani

Pe la 16 ani frecventează clubul socialist al ziarului „Lumea nouă”, din strada Doamnei, prilej de a vedea pentru prima dată pe Garabet Ibrăileanu – „cititorul cel mai feroce al bibliotecii [...], cum purica pe cotoare raftul de cărți [...]”. Contactul cu mișcarea socialistă, încă din anii adolescenței, explică și atitudinea protestatară de mai târziu a poetului, dar mai ales a pamfletarului.

Situația materială precară, dar și dorința tânărului de a avea oarecare independență față de tatăl său, l-au determinat, probabil, pe Arghezi să pornească, spre sfârșitul anului 1897, în căutarea unei slujbe la fabrica de zahăr din Chitila. „Neavând avere părintească – mărturisea poetul mai târziu – a trebuit să o câștig, pentru că nu mi se împăca firea cu boema [...] și cea dintâi avere adunată, la fizic și la moral, a fost o ireductibilă independență”.

În 1899 intră călugăr la mănăstirea Cernica, sub numele de Iosif, ca al mitropolitului Iosif Gheorghian, de a cărui simpatie se va bucura, uns apoi diacon și funcționând pentru scurt timp la biserica Stavropoleos (1900). La recomandarea mitropolitului Iosif

Gheorghian, care-i încredințează arhiva secretă a Mitropoliei, i se oferă și posibilitatea traducerii din cărți religioase, prilej de adâncire a cunoștințelor de limba franceză.

În 1905 este trimis cu o scrisoare de recomandare către rectorul Universității Catolice din Fribourg (Elveția), care-i oferă găzduire la mănăstirea cordelierilor, beneficiind de o bibliotecă bogată, unde-și petrece mai tot timpul. Pentru a scăpa de insistențele trecerii la catolicism, se mută la un armurier, pe care-l însoțește în desele călătorii la Paris, cu motocicleta acestuia. Lipsa de bani îl pune în situația de a vinde gazete în celebrul cartier Montmartre din Paris, ori să facă negoț cu podoabe mărunte. După câteva luni, se înscrie la o școală de meserii din Geneva și lucrează în ateliere capace de ceasuri și inele de aur. Revine în țară, în februarie 1910, chemat pentru clarificarea situației militare și redactează, împreună cu Th. Cornel, dicționarul *Figuri contemporane din România* (scris în limbile franceză și română), pe care o perioadă îl va și conduce și unde va primi vizita lui Garabet Ibrăileanu. În același timp e și redactor de noapte al ziarului „Viitorul” și colaborează la „Viața socială”, „Rampa”, apoi la „Facla” lui N. D. Cocea.

Prima scriere a lui Tudor Arghezi, care a văzut lumina tiparului, este un mic articol, un fel de „bilet” sau o „tabletă”, intitulat *Din ziua de azi* și apărut în „Liga ortodoxă” a lui Macedonski (nr. 5, din 25 iulie 1896). Tânăru Ion N. Theodorescu își manifesta nemulțumirea față de publicul cititor al acelei vremi, prea puțin receptiv față de poezie. Tonul nu este departe de spiritul macedonskian, iar conținutul poate fi luat și ca o pledoarie transparentă pentru autorul *Noptilor*, cum remarca și Emil Manu: „Căci așa este în țara noastră – scrie Ion N. Theodorescu – toți cer literatură și poezie sinceră, iar când se găsește câte unul să-și fipe simțirea în versuri entuziaste e defăimat, e înjurat și nu e cel puțin citit”.

Se pare, însă, că primele încercări literare ale lui Arghezi i-au apărut într-o revistă șapirografiată, scoasă de colegii liceeni, intitulată „Zig-zag”, din care nu s-a păstrat niciun exemplar. Revista a fost, însă, recenzată de B. Brănișteanu în „Adevărul” (nr. 2530, din 8 mai 1896), care avea certitudinea existenței acesteia. Mai înainte, chiar Ion Theodorescu i-ar fi citit prietenului său Grigore Pișculescu (Gala Galaction), sub un felinar, o poezie pierdută într-o „joacă” cu colegii, la care Galaction exclama: „S-a pierdut cea mai genială poezie de pe mapamond”. La 14 ani, dintr-o rivalitate cu colegul său, Barzon, a trimis revistei „Lumea nouă” o poezie, la care i s-a răspuns la Poșta redacției: „I. N. T. Mai știi de unde sare iepurele?”.

Momentul notabil din perioada debutului său îl constituie, însă, frecventarea faimosului cenaclu condus de Al. Macedonski. În perioada 1896-1898, ședințele cenaclului se țineau în strada Frumoasă nr. 43, în salonul plin de flori și tablouri – cum îl descrie simbolistul Ștefan Petică, ori „Maison d’un artiste” – cum avea să precizeze Adrian Marino. În cenaclul lui Macedonski au cunoscut Arghezi și Gala Galaction pe N. D. Cocea și pe mai vârstnicul Vasile Demetrius, nelipsiți de la ședințele maestrului, ținute cu fastul cunoscut. Arghezi și Galaction au devenit apropiați maestrului, fiind folosiți și în delicata sarcină de „curieri” pentru ducerea scrisorilor către ex-mitropolitul Ghenadie Petrescu, scos din scaun și exilat la Mănăstirea Căldărușani. Acesta subvenționa discret revista „Liga ortodoxă”, pe care Macedonski o folosea în apărarea și reabilitarea înaltului prelat.

Ca toți tinerii, Arghezi a fost impresionat de ceea ce se întâmpla în cenaclul lui Macedonski, și-l admira vădit. Este explicabilă, desigur, și simpatia ce-o arăta poetul tânărului Ion N. Theodorescu într-o împrejurare ca aceasta: „Ce ochi albaștri ai

dumneata! – i-ar fi spus maestrul – ochilor ăstora li s-ar potrivi piatra asta de safir. Poftim! Ia-o!” (Scena a fost consemnată de I. Peltz, în revista „Vremea”, nr. din 27 ian. 1935). De cum a intrat în cenaclul grupării „Literatorului”, Arghezi avea să simtă aripa protectoare a maestrului, care n-a întârziat să-i publice versuri în revista sa „Liga ortodoxă”, unde îi apăruse mai înainte cu cinci zile și nota *Din ziua de azi*.

Tudor Arghezi cu soția sa Paraschiva și Elisabeta Burda, sora acesteia, în 1912

La 16 ani, ca și marele său înaintaș, Mihai Eminescu, Tudor Arghezi debutează cu versuri în „Liga ortodoxă” și în Suplimentul literar al acesteia, care poate n-ar mai figura în istoria presei noastre literare. Debutul este însoțit de o prezentare elogioasă a lui Macedonski în articolul *Poezie și poeți contemporani*, apărut în Suplimentul literar din 10 nov. 1896, în care se referă și la colegii săi Grigore Pișculescu și Mihail Pașcanu, dându-le și lor „botezul” literar. Dintre toți cei pe care îi analizează, Macedonski remarcă unul care se pare a fi înțeles mai mult „evoluțiunea pe care încă din timpul lui Omer cei înzestrați cu scânteia dumnezeiască o împlinesc”, considerându-l „un artist viitor de mare valoare”.

Macedonski distinge în poeziile tânărului debutant „originalitate foarte rar întâlnită în tineretul actual și sufletească noblețe ce se răsfrânge nu numai în versurile sale, ci și în toate actele sale de om”. „Ion Theo, așa se numește acela care, de un șir de vreme, m-a surprins cu versuri mai presus de vârsta sa, dar nu mai presus de talentul său [...]. Acest tânăr, la o vârstă

când eu gânguream versul, rupe cu o cutezanță fără margini, dar până astăzi încoronată de cel mai strălucit succes, cu toată tehnica veche a versificării, cu toate banalitățile de imagini și de idei ce de multă vreme au fost socotite, la noi și în străinătate, ca o culme a poeticeii și a artei”.

Tudor Arghezi și fiul său Baraflu

Prima poezie este intitulată *Tatălui meu* și apare în nr. 9 din 30 iulie 1896 al revistei „Liga ortodoxă”, semnată Ion N. Theodorescu. Poetul își manifestă revolta față de tatăl său care l-a uitat, cucerit de „setea de bani”. Poemul este reprodus de Macedonski și în suplimentul literar al revistei „Liga ortodoxă”. Începând cu poezia *Iubitei mele*, apărută în nr. 18, din 10 august 1896, al revistei respective, Arghezi semnează cu pseudonimul Ion Theo, pseudonim cu care îi va prezenta versurile și Macedonski. Îi apar, astfel, cincisprezece poezii semnate Ion N. Theodorescu și Ion Theo.

Poeziile de început, cu vădite influențe macedonskiene din perioada simbolist-instrumentalistă, când întemeietorul „Literaturii” trăia cu impresia că a descoperit „ultimul cuvânt al geniului omenesc”, anunțau deja puterea de care dispunea în mânăuirea cuvântului scriitorul de mai târziu. „De pe acum – preciza Macedonski – fiecare literă se schimbă în notă muzicală”. El remarcă îndeosebi poeziile cu motive exotice, muzicale, aproape instrumentalizate, ca *Roma* și *Aegypt*, dar mai ales poema *Zori de aur*, în care vedea atâta muzică, încât o considera inimitabilă și credea, cu certitudine, că va rămâne în literatură drept „o manifestare supremă”. Alte poeme din perioada începutului amintesc